„Een nieuw schepsel."

> Zoo dan, indien iemand in Christus is, die is een nieuw schepsel; het oude is voorbijgegaan, zie, het is alles nieuw geworden.
>
> 2 Cor. 5 : 17.

Er zijn, ook in ons Christenland, tal van menschen, die er niets van gelooven dat de Heere ten derden dage uit de dooden is opgestaan, en die toch ons Paaschfeest meêvieren. Vreemd is dit niet. Ook vóór Jezus' komst tot deze wereld werd er door meer dan één volk een soort Paaschfeest gevierd. Ook onze voorvaderen, eer ze den heiligen Doop ontvingen, deden dit op hun manier. Zulk een Paaschfeest was dan niets anders dan een soort Lentefeest. De sombere winter was voorbijgegaan. Vriendelijke glanzen vervroolijkten het gelaat des aardrijks. Aan den ouden stam schoot nieuwe loot uit. Wat de Psalmist aldus bezong: „Gij *vernieuwt* het gelaat des aardrijks."

Zulk een Lentefeest viert een volk, dat wel van de *vernieuwing* van het gelaat des aardrijks, maar nog niet van de *vernieuwing* des gemoeds in de wedergeboorte weet. En zoo kon het niet anders of wie nog wel gedoopt was, maar het geloof verzakte, viel van zelf van ons Pascha op dit aloude Lentefeest terug. Zelfs bij predikers vulde dit de uitgeholde predicatie weer. Ons Christelijk Pascha spreekt van leven in *de ziel*, dit Lentefeest van herleving der *natuur*. Een val terug uit wat, in den geest, hoog boven alles stond, tot wat in het gras des velds en in het uitspruitsel van struikgewas en olijfboom viel te bewonderen. Maar dit wil men dan toch niet. Ook op zijn Lentefeest grijpt men dan toch naar het geestelijke, en vindt in de Lente-vernieuwing der natuur het zinnebeeld van vernieuwing in eigen karakter, streven en bedoelen. Zoo bedekt men zijn armoede, en waant terug te hebben gevonden wat men door zijn ongeloof aan Jezus Opstanding verloor.

En toch is dit slechts *schijn*.

In de Lente komt terug *wat er geweest is*. Het loof dat verdorde en met den herfststorm van de takken losliet en neerviel, spruit opnieuw uit, en straks prijkt heel de boom weer in zijn loover, gelijk hij dit deed in het jaar dat voorafging. Vooral de volgroeide boom brengt niets *nieuws*, maar *vernieuwt* wat verdorde.

Ons Paaschfeest daarentegen spreekt van *opstanding* uit den dood. Niet zooals Lazarus opstond, die weer opleefde gelijk hij stierf, om straks nogmaals te sterven, maar zooals de Heere opstond in heerlijkheid, in een heerlijkheid als van Tabor, om nu in onuitdelgbaar *leven* over den dood te triomfeeren.

In de vernieuwing van de natuur, die de lente ons brengt, vernieuwt zich wat wegsterft in den herfst, maar ons Paschen spreekt van een *nieuw schepsel*, van een ander, hooger leven, dat nu voor 't eerst uitkomt, maar dan ook, eens uitgekomen, nimmer meer ondergaat, maar blijft eeuwiglijk.

„Zoo dan, indien iemand in Christus is, *die is een nieuw schepsel. Het oude is voorbijgegaan. Zie, het is alles nieuw geworden!*"

Ook in het kleed spiegelt zich dit af. Zij die het Lentefeest vieren, plachten van oudsher tusschen Paschen en Pinksteren zich het nieuwe kleed te laten bereiden. Gelijk het blad in de natuur verdort, zoo slijt en verkleurt ook het kleed waarin we ons hullen. Men zag als voor oogen, hoe de natuur een nieuw gewaad aantrok, en natuurkind als men was, deed men de natuur na en vernieuwde ook zijn eigen gewaad. Maar ook hierbij ontbrak alle opheffing tot iets hoogers. Alleen wat sleet werd vernieuwd, en in dit vernieuwde gewaad stond men weer op hetzelfde punt, waarop men een jaar geleden stond. Het was terugkeeren van wat geweest was. Ook dit sleet dan weer, en een jaar later, als weer de lente kwam, moest weer wat oud was geworden, worden vernieuwd. Het is het afvallen van het blad, dat straks in vorm gelijk aan het oude terugkeert.

Dit duurt nu ook in het Christenland wel voort. Waarom zouden ook wij het Lentegroen niet tegen juichen, en onzen God, die het gelaat des aardrijks vernieuwt, niet loven op harp en cymbaal? En ook, waarom zouden ook wij niet, als de koude wijkt, en het gewaad om vernieuwing vraagt, in vernieuwd gewaad naar buiten treden?

Alleen maar, voor ons is dit niets, dan een reflex in de natuur van leven dat onderging en terugkeert; en wel verre vandaar, dat ons Paaschfeest hierin op zou gaan, triomfeert op Paschen het leven over den dood met een geheel nieuwe levenskracht die van geen bezwijken of ondergaan meer weet. „Mijne schapen hooren mijne stem, en volgen mij, en ik geef hun het *eeuwige* leven, *en niemand zal ze rukken uit mijn hand*".

Met ons sterven, als we ten grave dalen, heeft dit niets gemeen. De Opstanding, persoonlijk vertolkt in onze wedergeboorte, brengt ons een *nieuw leven*. Door dit nieuwe leven worden we een *nieuw schepsel*. En dit wel nieuw in dien hoogen zin, dat al het oude is voorbijgegaan, en dat het alles nieuw is geworden.

Niet dat ge door uw overgang uit uw vroegeren dood in dit nieuwe leven *een ander persoon* zijt geworden. Het is en blijft, in en na de wedergeboorte, dezelfde persoon, die eerst dood was, en nu met den apostel juicht: „Wij zijn uit den dood overgegaan in het leven.

Er wordt door de Wedergeboorte, door de Opstanding, niet een tweede, nieuwe persoon in ons ingezet, zoodat we nu *twee* personen zouden zijn, een oude, waarvan we nu af zijn en die ons niet meer aangaat, en een nieuwe die bij dien ouden persoon inwoont. Neen, het is en blijft diezelfde persoon, met den aanleg, het karakter, de talenten, die God ons in onze geboorte gaf. De organen van ons denken, gevoelen en willen blijven onze organen van vroeger. Wat vernieuwd is en nieuw is geworden, is het *levensprincipe* in ons. En dit nieuwe uitgangspunt in ons leven gebruikt nu dieselfde organen voor een geheel nieuwe levensuiting, voor de openbaring van een geheel nieuw leven, bezield met een geheel ander streven, en met een geheel nieuw bedoelen voor zich. Maar de wetenschap dat de persoon één en dezelfde bleef, spreekt zich uit in den dank voor de verkregen verlossing, in de rechtvaardigmaking door het geloof, en dat wel door het geloof alleen. We waren dood zoolang we uit onszelven leefden. Nu leven we, omdat we niet meer uit onszelven leven, maar *Christus leeft in ons*.

Wie dit niet inziet, en denkt dat er een geheel nieuw persoon bij den ouden persoon is komen inwonen, vervalt in het Antinomianisme.

De wedergeborene is dan *twee* menschen. De nieuwe mensch die niet meer zondigen kan en vanzelf heilig is, en daarnaast leeft dan de oude mensch nog voort, en zondigt er vrij op toe. Maar ons gaat dit dan niet meer aan. Dit doen niet meer wij, maar dit doet die gevloekte oude mensch, die in ons schuilt en wij zijn daarvoor niet meer aansprakelijk.

Iets wat dan zóóver kan gaan, en niet zelden zoover ging, dat men opzettelijk aan dat voortzondigen van den ouden mensch toegaf, om zijn vloekwaardigheid te beter te doen uitkomen. Dat was dan de zondige oude kameraad, die men eens zelf was, maar die we nu niet meer zijn. Zelfs waren er, die in dit voortzondigen van den ouden kameraad schik hadden en genoten. Immers elke nieuwe zonde was nieuw bewijs voor de ellende, waarin die oude kameraad verzonk, en die te scherper de tegenstelling met den nieuwen mensch deed uitkomen. Zelfs geen vergeving werd voor de zonde van dien ouden zondaar meer ingeroepen. Zij ging ons niet meer aan. Wij waren dit niet meer. Het was de zonde van een anderen ouderen mensch, aan wien we nog gekoppeld waren, maar dien we straks in den dood van ons afstieten.

Maar ook wie met Christus kerk dit booze, onheilige Antinomianisme verafschuwt, viel niet zelden in gelijke dwaling, zij 't ook op heel andere manier.

Men roemt dan in het nieuwe leven, dat door de wedergeboorte ons deel werd, maar draagt dit in zijn ziel om *als iets aparts*. Men heeft dan zijn gewone wereldsche leven, en daarbij en daarnaast zijn nieuw geestelijk leven, maar zonder dat het laatste op het eerste inwerkt. Men ontving het nieuwe leven, maar wordt niet zelf in heel zijn persoon vernieuwd.

Het nieuwe leven, dat ons de wedergeboorte brengt, is een nieuw levens*beginsel*. Het is Christus in u. Maar dit nieuwe levensbeginsel moet dan ook indringen in heel onzen persoon, het moet aan alle organen van ons persoonlijk leven, aan ons denken, ons gevoelen, ons willen een geheel nieuwe richting geven. Er moet door het aderenweefsel van geheel onzen persoon een nieuw bloed vloeien en persen. Van binnen uit, uit dit nieuwe levensbeginsel, moet een geheel nieuw leven in heel uw persoon doordringen. Het zijn nog de oude snaren, maar op die oude snaren moet een geheel andere, een geheel nieuwe levenspsalm getokkeld worden.

Alle krachten, alle gaven, alle talenten, alle invloeden, die ons ten dienste staan, moeten thans in den dienst van dit nieuwe leven overgaan. En het baat u niet, of ge dit doet met een deel van uw talenten. *Alles* moet nieuw worden. Heel uw persoon, met al wat God aan dien persoon schonk, moet nu in dienst van Christus staan.

Uw oude ik heeft afgedaan. Niet dat oude ik, Christus moet in u heerschen.

En hier nu juist ligt de zoo tastbare zonde van veel overgeestelijke Christenen. Ze stuiten de doorwerking van het nieuwe leven. Ze roemen in het nieuwe leven, maar offeren aan Christus alleen dit nieuwe, en houden hun persoon, hun talenten, hun gaven, hun innerlijke kracht buiten hem en voor zich zelf. Van daar die bittere gedeeldheid in het hart. Als een oliedrop op de wateren der ziel drijft dit nieuwe leven her- en derwaarts, maar de wateren zelve hunner ziel blijven wat ze eertijds waren.

Ze zijn een nieuw schepsel, maar dit schepsel groeit niet, en in onheilige macht blijft de oude mensch in hen tegen dat nieuwe leven overstaan. Christus heeft een kamerken in hun hart, maar een *tempel* van en voor Jezus alléén wordt dat hart nooit.

Amsterdam, 30 April 1909.

Toen het Ministerie-Kuyper zijn novelle op de Hooger onderwijswet indiende, werd daarbij evenzeer gezorgd voor de Bijzondere Universiteiten, doordat de door haar verleende graden officieel erkend werden, als voor de oprichting van bijzondere leerstoelen aan de Openbare Universiteiten door particulieren of vereenigingen.

Het Ministerie-Kuyper toonde daardoor geen partijzaak te willen dienen, maar het landsbelang. Hoofddoel was de vrijmaking van het Hooger Onderwijs. En al was het bekend genoeg, dat de premier persoonlijk voorkeur schonk aan de Bijzondere Universiteit, toch hield hij rekening met het feit, dat velen meenden de Openbare Universiteiten niet te moeten loslaten en daarom in het stichten van aanvullingskatheders heil zochten. Met name was dit laatste de uitgesproken wensch van de Christelijk-Historischen. En het Ministerie heeft voor beide richtingen, zoowel voor die van de Bijzondere Universiteiten, als voor die van de aanvullingsleerstoelen, den weg gebaand.

Gelijk het gewoonlijk gaat, zoo was voor beide van deze stelsels iets te zeggen. Wie zich terugtrekt in een eigen stelling, staat daardoor krachtiger. Aan een Bijzondere Universiteit kan men zorgen, dat heel het onderwijs door één beginsel wordt gedragen, komt daardoor de eenheidsidee der Universiteit beter tot haar recht, en worden de leerlingen bewaard voor het gevaar, allerlei tegenstrijdige meeningen zich te hooren verkondigen. Maar daartegenover staat, dat de groote stroom der studenten zich naar de Openbare Universiteiten blijft bewegen, en men deze studenten feitelijk overlaat aan den invloed van ongeloovige hoogleeraren, zonder tegen dat onderwijs hun rechtstreeks tegengif te bieden. De voorstanders der aanvullingskatheders wijzen dan ook op dit laatste gebrek en achten dit zoo zwaarwegend, dat ze daarom voor een Bijzondere Universiteit niet zijn te vinden.

Op dit geding thans weer in te gaan, is ons doel niet. De meeningen staan over en weer vast. De vraag moet door de practijk worden uitgemaakt, wie het hier bij het rechte eind heeft gehad. En de voorstanders der Bijzondere Universiteit hebben tot dusver geen reden van klacht gehad over het volgen van Groen's regel: In ons isolement ligt onze kracht. Want juist door zich te concentreeren in eigen kring, is een invloed naar buiten uitgeoefend, veel grooter dan men zich ooit had kunnen denken.

De hoofdzaak was echter, of het volk in breeder kring voor dat doel te berielen was? Het vrij Hooger Onderwijs, hierin nog altijd ten achter gesteld bij het Lager Onderwijs, moet uitsluitend leven van de gaven des volks. Rijke geldvorsten, die als in Amerika, miljoenen uit eigen beurs geven voor wetenschappelijke stichtingen, kent men in Nederland niet. Zal het vrij Hooger Onderwijs zich ontwikkelen, dan moet door contributiën en gaven der smalle gemeente de som bijeenkomen. En waar zonder geld geen professoren te krijgen zijn, hangt het van den bezielenden invloed, die van het gekozen ideaal op het volk uitgaat, grootendeels af, of de koorden der beurs los worden gemaakt, de noodige bedragen voor tractementen er komen, en men tot benoeming van hoogleeraren kan overgaan.

Op dit practische punt moest dus blijken, wie den besten weg had gekozen. Een ideaal, dat het volk koud laat, houdt ook de beurzen gesloten, en leidt niet tot het begeerde doel. Terwijl omgekeerd een ideaal, dat de harten des volks in geestdrift ontbranden doet, dat volk ook bereidvaardig maakt om te offeren en daardoor den weg tot vrijmaking van het Hooger Onderwijs opent.

Hieraan getoetst is het niet twijfelachtig, wie dusverre de beste keuze deed. Al zijn onder de voorstanders der Vrije Universiteit niet vele rijken en edelen, toch brengen ze jaarlijks een niet onbelangrijk bedrag bijeen, genoeg naast de renten van het geschonken kapitaal, om een 12-tal hoogleeraren te onderhouden.

Maar de voorstanders der aanvullingskatheders hebben, niettegenstaande ze nu reeds bijna vijf jaar aan den arbeid zijn, het nog niet zoover gebracht, dat het geld er is om één hoogleeraar te bekostigen. Dr. Schokking klaagt dan ook in de laatste *Gereformeerde Kerk* steen en been over de weinige bijdragen die inkomen. Hij schrijft er dit van:

Het is intusschen teleurstellend, zoo gering als de bijdragen voor de vereeniging tot stichting van Bijzondere Leerstoelen blijven.

Waarom het verheeld en het niet liever openlijk uitgesproken?

Mogelijk, dat het meenderen beschaamt en prikkelt om alsnog te doen, wat tot heden werd verzuimd.

Wij kunnen ons toch niet anders voorstellen, of bij velen moet inderdaad van verzuim in deze gesproken worden en niet van onverschilligheid, waarvan het anders den schijn zou hebben.

Wie, om eens iets te noemen, het verslag van de voorlaatste algemeene vergadering der Vereeniging tot christelijke verzorging van krankzinnigen gelezen heeft, herinnert zich, dat er tegen het voorstel van het Bestuur om een contract aan te gaan met de Vrije Universiteit in zake een leerstoel voor de psychiatrie stemmen zijn opgegaan, dat die vereeniging zich niet eenzijdig verbinden zou met genoemde Universiteit, maar liever het oog zou hebben op de Rijks-Universiteiten, waar onze aanstaande doctoren gevormd worden.

Men vond deze stemmen in die vergadering toen blijkbaar niet heel aangenaam, maar heeft ze gemakkelijk kunnen smoren. Wie nu echter na de ontstemdheid daarover bij velen verwacht zou hebben, dat dit voor het minst aanleiding zou gegeven hebben om de Vereeniging voor Bijz. Leerstoelen krachtig te steunen, opdat deze de inderdaad zoo noodige taak van een beoefening der psychiatrie naar christelijke opvatting aan eene onzer Rijks-Universiteiten zou kunnen vervullen, is bedrogen uitgekomen. Wij hebben er althans nauwelijks iets van gemerkt.

Is het wonder, dat die ontstemming dan vaak zoo weinig ernstig opgenomen wordt?

Toch blijft de zaak van het hoogste gewicht. Een feit is het, hoe men daarover nu moge oordeelen, dat de Vrije Universiteit haar aanhang bijna uitsluitend heeft in de kringen van de Gereformeerde Kerken; en de Hervormden de wetenschappelijke opleiding hunner kinderen zoeken aan de Rijks-universiteiten.

Maar dan mogen de laatsten ook niet zoo onverschillig blijven als tot heden het geval is omtrent den toestand aldaar.

En nu zegge men niet, dat daarin den laatsten tijd zoo groote verandering gekomen is. Dat moge ten deele het geval zijn wat de Theologische faculteit betreft; voor de andere faculteiten mag dit nog geen naam hebben. Daar nu de Vereeniging voor Bijzondere Leerstoelen juist ook op die andere faculteiten het oog wenscht te richten, zij het hier nog eens met nadruk herhaald, dat zij recht heeft op de belangstelling van allen, die iets gevoelen van de groote beteekenis van de wetenschappelijke opleiding van de toekomstige leidslieden onzes volks.

We nemen dit citaat over, niet met een zeker leedvermaak, dat het dezen broeder trots al hun ijver zoo weinig gelukt, visch aan den hengel te krijgen. Zelfs vergeven we gaarne de ontstemming, die er in deze kringen heerscht over het feit, dat de Vereeniging tot Christelijke verzorging van krankzinnigen meer voor de Vrije Universiteit dan voor de aanvullings-katheders voelde. We begrijpen, dat het voor deze broeders wel zoo aangenaam zou geweest zijn, wanneer zulk een invloedrijke vereeniging haar moreelen en financieelen steun aan de aanvullingskatheders geschonken had. Dan had men, zonder er zelf voor te betalen, zijn wensch vervuld gekregen gezien.

Maar wel wijzen we op deze klacht, omdat ze ons toont, dat ons volk voor die aanvullingskatheders niet warm te krijgen is. Dr. Schokking kan wel zeggen, dat verzuim en niet onverschilligheid oorzaak is van dit druppelsgewijze inkomen der gelden, maar ieder voelt, dat dit meer een vriendelijk vergoeilijken is van den toestand, dan het stellen eener juiste diagnose. Want waar liefde en bezieling is, daar komen de gaven vanzelf. En althans, om nu de tegenstelling van Dr. Schokking over te nemen, de Hervormde Kerk, die zoo machtig is in zielenaantal, die zooveel gegoeden en welgestelden in haar midden telt, moest zonder eenig bezwaar voor minstens een twee dozijn aanvullingshoogleeraren kunnen zorgen. De kleine Gereformeerde Kerk, die wat zielenaantal betreft tegenover de Hervormde Kerk schier in 't niet verzinkt, bekostigt er wel twaalf aan de Vrije Universiteit en dan nog vier aan de Theologische School te Kampen. En als desniettegenstaande noch de Confessioneelen noch de Bond tot vrijmaking der Kerken het tot één hoogleeraar brengen kunnen, zou daarin dan geen wenk liggen, dat de bewandelde weg verkeerd is? Beter ten halve gekeerd, dan ten heele gedwaald.

In *Pniël* heeft de bekende Utrechtsche predikant Dr. J. H. Gunning J.Hzn. op de hem pittige wijze een philippica geschreven tegen de wijze van collecteeren, die nog steeds in onze Kerken in zwang is.

Ge lacht onwillekeurig bij de „natuurgetrouwe" teekening, hoe het in een volle kerkbeurt te Utrecht toegaat:

> In ons goede Utrecht muurt men (in volle beurten) de gangpaden met „krukjes" vol, het allerongemakkelijkste soort van stoeltjes, dat men zich denken kan, maar om zijn handigheid en handelbaarheid zeker bruikbaarder dan een stoel met leuning. Voor een „goed woord" heeft een Utrechtsch christen, als het moet, wel wat rugpijn over. Maar stel u nu deze ellende voor, dat de komst der collecte mannen in alle zijpaden, waar krukjes staan, deze stoeltjes doet verplaatsen op den schoot der gelukkige buurvrouwen (de mannen hebben, zeker omdat men hun geduld onder deze marteling betwijfelde, plaatsen, die voor deze kunstbewerking onbereikbaar zijn) en vraag u dan eens af hoe bevordelijk het voor de „stichting" moet zijn een paar malen een minuut of tien krukloos te moeten staan of krukrijk te moeten zitten, totdat de broeders (wee den rampzalige, die dan nog dik is bovendien!) zich door de zusteren hebben heengewurmd.
>
> En inmiddels krijgt iedere bank en iedere rij stoelen een tweevoudig bezoek van den langen hengelstok, met meerder of minder gratie over twee, drie rijen hoofden heengebalanceerd, hier een hoed op-zij duwend, ginds een van die reuzen-gevaarten geheel van 't hoofd stootend, overal onrust, afleiding en ontstichting brengend. Let er maar eens op hoe altijd de oogen der kerkgangers, al een poosje van te voren bij het naderen en een poosje na het weggaan van dit kerkmarteltuig, op den collectenzak gericht blijven! Het is alsof er een magische bekoring van uitgaat — of zou het zijn dat men nog nooit van zijn verbazing bekomt, en bekomen kan, over deze eeuw-in eeuw-uit volgehouden, moedwillige en onnoodige, rustverstoring in Gods huis?

Er mag eenige charge schuilen in deze teekening, waar is, dat het collecteeren met den „hengelstok" een ware beproeving is voor de gemeente, den collectant en den Dienaar des Woords Voor de gemeente, omdat de aandacht van de prediking wordt afgeleid; voor de collectanten, omdat ze een goed deel van de prediking niet kunnen volgen; en voor den predikant, omdat dé noodige stilte en rust ontbreekt, zoolang het collecteeren aanhoudt.

Ook het hulpmiddel, schier overal toegepast, om de collecte onder het psalmgezang te laten houden, is weinig erger dan de kwaal zelf. Gelijk de *Hervorming* terecht opmerkt, spreekt daarin minachting voor het lied. Geschiedt het niet vaak, dat de diakenen en collectanten verzoeken vooral lange psalmverzen te laten zingen tijdens de collecte, omdat ze anders niet vóór het eindigen van het zingen gereed zijn? En waar het psalmgezang een offerande der aanbidding is, God den Heere toegebracht, voelt men dan niet, hoe stuitend het is, wanneer dit gezang dienstbaar moet worden gemaakt om de ordeverstoring van het collecteeren te bedekken? Onder het gebed vouwt men de handen en sluit men de oogen om alle gemeenschap met de buitenwereld af te sluiten en zich geheel aan God te geven. En als men zingend bidt: God heb ik lief, of het aangrijpende: Gelijk het hert dorst naar de waterstroomen, zoo dorst mijn ziel naar u o God, dan zit men met spanning te zien of de collectezak reeds in aantocht is, opent de beurs om daaruit een gave af te zonderen, moet ook nog voor zijn kinderen zorgen, en als het geldstuk aan hun kleine handen ontrolt, moet er een jacht onder de bank gehouden worden om de verloren penning weer te vinden.

Van harte stemmen we daarom met den wensch van Dr. Gunning in, dat deze wijze van collecteeren in onze Kerken moge afgeschaft worden. Ze vindt nergens zoo plaats als in Holland alleen, en overal elders wordt de collecte aan den uitgang van het kerkgebouw na afloop van den dienst gehouden. Trouwens, in vroegere tijden was dat ook in ons land de vaste gewoonte, zooals daaruit blijkt, dat in onze oudste liturgie na het uitspreken van den zegen de woorden volgen: *Gedenkt den armen*. De collecte vond dus plaats, nadat de zegen was uitgesproken. In Zeeland is dit nog steeds de gewoonte, en daar blijkt wel, dat deze collecte na den dienst zonder eenig practisch bezwaar verricht kan worden. Maar ook al waren er bezwaren, de nadeelen van het collecteeren onder den dienst zijn zoo groot, dat daartegenover elk ander bezwaar in het niet verdwijnt. Moge daarom het conservatisme op kerkelijk gebied ons niet langer parten spelen. Men zou, gelijk Dr. Gunning voorstelt, „offerblokken" met wijde, breede gleuven aan het einde der gangpaden kunnen aanbrengen, waar de gave in gestort werd voor den eeredienst. De collecte voor de armen zou echter liefst door de diakenen zelf verricht moeten worden. Hun ambt is het de gaven in te zamelen, en het „offerblok" zouden we voor deze collecte afkeuren. Er ligt meer dan een eigenaardige symboliek in, wanneer de diakenen zelf de gaven *vragen*; er ligt ook in een aandrang om mild te geven, die van het doode offerblok niet kan uitgaan. Voor extra-collecten kon dan een afzonderlijke collectant bij den uitgang worden geplaatst; thans geschiedt deze extra-collecte reeds in vele kerken bij het uitgaan uit het kerkgebouw. Practisch zou de wijziging dus hierop neer komen, dat de collecte voor de Kerk vervangen werd door offerbus of offerblok; dat de collecte voor de armen naar den uitgang werd verplaatst en de extra-collecte daar bleef. Twee collectanten bij den uitgang levert, de Zeeuwsche Kerken toonen het, geen bezwaar.

Aan deze regeling zou ook nog een ander voordeel verbonden zijn. In sommige Kerken vermenigvuldigt men de collecten door voor hetzelfde doel tweemaal te laten collecteeren. De menschen zijn nu eenmaal gewoon driemaal in de collecte te offeren, zoo redeneert men. Is er geen derde extra-collecte, dan collecteert men nog eens voor de Kerk, die deze tweede gave altijd wel gebruiken kan. Maar hoe gedienstig deze practijk ook zijn moge, principieel blijft ze te veroordeelen. Men vraagt niet *tweemaal* in een godsdienstoefening voor hetzelfde doel. Ook dit misbruik nu zou vanzelf vervallen, wanneer de collecte naar het einde van den dienst werd overgebracht. Want dan zou ieder voelen, hoe dwaas het is, wanneer twee zakjes werden gepresenteerd, beide voor de behoeften van het kerkelijk saamleven.

Ook in de kringen der modernen wordt allengs de overtuiging levendig, dat men met de Openbare School bedrogen is uitgekomen. Aanvankelijk mochten de vrijzinnigen, toen de openbare school de secte-school van het modernisme beloofde te worden, haar met gejuich hebben begroet, maar allengs zijn de oogen er voor open gegaan, dat de neutrale school niet alleen de orthodoxie, maar *alle* religie bedreigt. Vandaar dat er in het moderne kamp steeds meer stemmen opgaan, die ook voor de vrijzinnigen als eenigen uitweg aanwijzen het stichten van vrije of bijzondere scholen, waar het religieus element weer tot zijn recht kan komen.

Een der medewerkers aan de *Hervorming*, die zich onder den schuilnaam Batavus verbergt, komt hier rond voor uit. „De tijd, dat de Moderne predikanten met al wat Liberaal was, pal stonden voor de Openbare school, is geheel voorbij. En onder de vrijzinnige collega's ken ik dan ook geen, die met haar bijzonder ingenomen is, een enkele uitzondering, die den doorgaanden regel bevestigt, daargelaten. Batavus zet dan in een tweetal artikelen de oorzaken uiteen, waarom de Openbare School de modernen niet meer bevredigen kan. In hoofdzaak zijn dit dezelfde bezwaren, die steeds ook van onze zijde zijn aangevoerd. De openbare school doet voor het godsdienstonderwijs *niets*; wel mogen de predikanten op een apart uur godsdienstonderwijs geven, maar de leerlingen zijn niet verplicht dit onderwijs bij te wonen. Het is minder dan een „bijvak". En juist daardoor wordt bij het kind zoo licht de gedachte gewekt, dat de godsdienst een soort liefhebberij is, waar de een aan „doet" en de ander „niet aan doet", merkt Batavus terecht op. Maar ook afgescheiden van deze achterstelling van het godsdienstonderwijs, klaagt Batavus in de tweede plaats er over, dat van de onderwijzers der Openbare School zoo zelden een invloed uitgaat, die het godsdienstig leeren ten goede komt. De vloek der neutraliteit maakt, dat zelfs de goedgezinde onderwijzers zich nooit vrij over den godsdienst durven uitlaten. En welk een geest onder de openbare onderwijzers heerscht, blijkt wel uit de moties, op de vergadering van den Bond der Nederlandsche Onderwijzers aangenomen, die meestal een antireligieus karakter dragen en waartegen nauwelijks protest wordt vernomen. Het beroep op de „christelijke deugden", die op de openbare school volgens de wet onderwezen moeten worden, acht Batavus een doekje voor het bloeden. Want het christelijk element in deze deugden is juist, dat zij „uit Godsgeloof moeten voortkomen" en van dit Godsgeloof mag men op de Openbare School niet reppen. Opleiding tot Christelijke deugden kan er daarom niet plaats vinden; waar de wortel ontbreekt, kan de vrucht niet gezien.

Voor een moderne is deze aanklacht tegen de Openbare School ernstig genoeg. In hoofdzaak werden hier dezelfde bezwaren ingebracht, die steeds ook van orthodoxe zijde zijn aangevoerd. Maar waar men vroeger van moderne zijde met deze bezwaren den spot dreef, erkent men thans openlijk, dat ze gegrond zijn en de Openbare School het religieus karakter van ons volk ondermijnt.

En niet minder opmerkelijk is, op welke gronden Batavus bij zijn geestverwanten de oprichting van *vrije* scholen bepleiten komt. De vrije school, zegt hij, biedt de volgende voordeelen aan:

a. Zij stelt het christendom voor als het zout der aarde, als het zuurdeeg, dat ons gansche leven moet doortrekken en zij komt dus op tegen de waanvoorstelling, als zou vroomheid een particuliere liefhebberij zijn, aan ieders persoonlijk goedvinden overgelaten;

b. zij werkt in denzelfden geest als de godsdienstige opvoeding in huisgezin en catechisatie;

c. zij wekt ware verdraagzaamheid, daar zij den grond legt voor echt godsdienstig leven;

d. zij is een zegen voor de onderwijzers, die vrijuit kunnen zeggen wat in hun hart omgaat, en wier eigen geloofsleven zal toenemen in kracht als zij arbeiden aan het wekken van godsdienstige gevoelens bij anderen.

Precies wat steeds ook door ons is gezegd.

Zelfs wordt, mirabile dictu, thans toegegeven, dat de *vrije* school een kweekplaats is van religieuze verdraagzaamheid, en niet, gelijk steeds beweerd werd, de openbare.

Geeft zulk een getuigenis in het hoofdblad der modernen dan geen hope, dat ons ideaal: *de vrije school voor heel de natie* eens werkelijkheid worden zal?

Gaarne verleenen we aan deputaten door de classis Arnhem aangewezen voor de bearbeiding van de Gereformeerden in Duitschland, een plaats voor het schrijven, dat ze aan de Kerken gericht hebben:

> Zooals bekend gecht mag worden is door alle onze Gereformeerde kerken, synodaal saamgekomen, de arbeid onder onze stamgenooten in Duitschland zeer toegejuicht.

Gevolg der omstandigheden en besprekingen is, dat de Classis Arnhem voor heel het terrein van operatie de zorge heeft.

Om te kunnen beoordeelen, of en waar in Westfalen eenige kans is, om eene Gereformeerde kerk te instituteeren, die, na een tijdlang door de susterkerken in het vaderland gesteund te zijn, op eigen beenen staan kan en loopen, besloten de classicale deputaten ad hoc broeder ds. G. P. Oberman er heen te zenden, om er een maand lang te arbeiden.

Van dien arbeid geeft onze broeder het volgende verslag:

VERSLAG van den arbeid onder de Nederlanders te Essen, Bochum, Herne en Wattenscheid, door Ds. G. P. Obermann in de maand Maart 1909.

Aan de deputaten der classis Arnhem ter behartiging van de geestelijke en zedelijke belangen der Nederlanders in de Rijnprovincie en Westfalen.

Geliefde Broeders!

De arbeid onder de Hollanders in Essen, Bochum, Herne en Wattenscheid mocht onder den zegen des Heeren deze maand een vasteren vorm aannemen. Het aanvankelijke doel mocht worden bereikt, zoodat er nu in elk der vier bovengenoemde steden „eene vereeniging van Nederlanders" is opgericht met het doel om in de moedertaal Gods Woord te laten prediken, huisbezoek bij de leden te doen en catechetisch onderwijs aan de kinderen te doen geven. Grondslag van elke vereeniging is Gods Woord, overeenkomstig de drie formulieren van Eenigheid. Deze vereenigingen stellen zich onder leiding der deputaten ad hoc der classie Arnhem.

In onzen arbeid gedurende de maand Maart bleek ons telkens, hoe onder de verstrooide stamgenooten de aangeboden geestelijke hulp en leiding gewaardeerd wordt. Er wordt door o zoovelen gevoeld een geestelijke verachtering. Op één der vergaderingen, het was te Essen in de Bijbellezing voor het oprichten der vereeniging daar ter plaatse, sprak ik naar aanleiding van Psalm 84; zij, die de lieflelijkheid van des Heeren Huis smaakten, gingen van kracht tot kracht steeds voort; doch hier kon met waarheid gezegd worden, zij gaan van kracht tot kracht steeds achteruit; er werd bij *zoovelen* niet meer gevonden zeen uitgaan der ziele naar Hem, die het leven geeft om een heilzijk lot te begeeren«. En dit werd toegestemd. Velen zijn er, die nu tot de erkentenis komen, welke voorrechten hier in ons vaderland genoten worden, als daar des Zondags de gemeente tweemaal mag opgaan naar des Heeren Huis. Juist door 't gemis wordt dat voorrecht in zijn waarde gevoeld. Talloozе kinderen loopen hier dan ook nog ongedoopt rond. Velen verlangen hartelijk den doop voor hunne kinderen.

Vier zondagen achtereen kon ik telkens 3 maal optreden om het Woord te verkondigen. Eene gestadige toeneming van hoorders was zeer verblijdend.

In Herne en Wattenscheid was altoos de opkomst het geringste geweest, zoodat ik in 't begin van Maart reeds met eenige broeders aldaar overeengekomen was om in Herne en Wattenscheid om den anderen Zondag des morgens, in Bochum elken Zondagmiddag en in Essen elken Zondagavond op te treden.

Door 's Heeren goedheid is dan ook alzoo geschied en werd dit ons plan door niets gestoord. Zondag 7 Maart: Herne 19 toehoorders, Bochum 55 toehoorders, Essen 56 toehoorders. Zondag 14 Maart: Wattenscheid 30 toehoorders. Bochum 52 toehoorders, Essen 69 toehoorders. Zondag 21 Maart: Herne 27 toehoorders, Bochum 54 toehoorders, Essen 67 toehoorders. Zondag 28 Maart Wattenscheid 62 toehoorders, Bochum 52 toehoorders.

Ziende deze getallen is er reden van blijdschap, terwijl toch opgemerkt moet worden, dat *de meesten* 1 uur, sommigen zelfs 1¾ uur van de plaats der samenkomst wonen. Of er dan niet meerdere toehoorders konden komen? O, gewis, als bij alle Nederlanders de lust en begeerte naar Gods Woord wakker werd; doch vergeten wij niet welk een ongeordende en ongeregelde toestand in die streken heerscht. Er zijn Nederlanders die in geen 4, 5 zelfs sommigen niet in 10 jaar ter kerke zijn geweest. In den beginne werd de predikingen in de Evangelische Kirche niet verstaan en zoo is men eerstens aan het kerkgaan ontwend, en ten tweede zelfs aan het geregeld lezen van Gods Woord in de huisgezinnen.

Op onze huisbezoeken deden wij hieromtrent treurige ervaringen op. In 't geheel zijn in deze maand 83 huisgezinnen bezocht. Bij allen werden wij vriendelijk ontvangen, ze waren blijde dat zij eens opgezocht werden; slechts in één geval werden wij onbeusch behandeld. Wij vonden bij de meesten een gewillig oor, en naar we gelooven mogen, ook open harten.

O, laat ons in 't moederland niet te spoedig optreden om hier de stamgenooten, die zoo ver afdoolden, te oordeelen en te veroordeelen. De vrome Farisеër zwijge in ons. Zeker, vergoeilijken mogen wij niet en doen wij ook niet; wat te bestraffen is, is te bestraffen. Doch het is haast niet doenlijk om zich in 't moederland den toestand hier in te denken. Schier alle jonge menschen, zonder eenige geestelijke leiding, zonder eenig waarschuwend of vermanend woord, geheel vrij, zonder familie, zonder banden, jong naar het lichaam, een loon verdienend dat een in 't vaderland van oudsher ongekende weelde biedt; en dan zoo te midden van het luchthartige Duitsche leven in dit rijke industriegebied, te midden van talloozе kameraden, omringd en aangelokt door een op allerlei genoegens en uitspanning berekende wereld, na een onbegrijpelijken zwaren mijn- of fabrieksarbeid. Dan moet er eerder plaats zijn voor diepgevoeld medelijden, dan voor een harteloos bestraffen. Waarlijk, bij meerderen hebben wij het ondervonden dat er plaats is voor een zacht, teeder waarschuwend woord, een luisterend oor naar wie welmeenend de broederhand komt reiken.

Treurige ervaringen deden wij op, zelfs in drie gevallen het openlijk onbeschaamd leven in de zonde tegen het zevende gebod; bedroevende ervaringen hier en daar te moeten hooren van het driestweg uitschudden van alle geloof, een met bewustzijn wegwerpen van 't geen nog restte van het onderwijs eener vrome moeder, — maar toch, wij mogen ook gewagen van blijde dingen. Zijn er die doorbollen in eigenzinnigheid, er zijn ook, Gode zij dank, jongdige personen, die met tranen en berouw schuld voor God beleden, en vroegen of er zo ook nog voor hen verzoening was bij God door 't bloed des kruises en zijn er die, Gode zij dank, er bewonderend voor staan, dat de Heere hunner door dit werk nog heeft gedacht en nog heeft willen opzoeken. Dat is hun te wonderlijk. Daar kunnen zij niet bij.

Steeds in deze kleine spanne tijds bleek wederom opnieuw de onveranderlijke waarheid van:

God zal Zijn waarheid nimmer krenken,
Maar eeuwig Zijn Verbond gedenken.

Bij ontstentenis van een prediker komt elke vereeniging den Zondags op een bepaalde plaats bijeen om met elkander eene predikatie te lezen.

Hier waren afgezakte verboodskinderen, en wel voor zoover wij mogen oordeelen aanvankelijk weer gegrepen. Ja dit is duidelijk, dat de Heere ook onder deze verstrooide stamgenooten nog zijn kinderen heeft; dat Hij ook van uit het midden dezer Nederlanders nog leden van Zijn mystiek Lichaam vormt. Hij alleen weet wie, doch voor ons is dit zeker: Hij zoekt ze. Aanvankelijk is daar het zaad gestrooid. Mag deze arbeid doorgaan, o dan gelooven wij het, dat het hier wel een bodem vindt, waarin het tot rijpe vrucht zal uitdijen voor den Hemel.

Dat er toch in 't moederland veel gebeds zij voor deze Nederlanders, en dat het gebedsleven gesteerd mag worden door milde gaven om den arbeid onder hen en voor hen krachtig te kunnen doorsetten.

Zij hebben er zelf veel voor over, doch zonder krachtdadige hulp uit Neerland's kerken zal de arbeid daar niet kunnen worden volgehouden. De menschen zijn uit den aard der zaak niet vele edelen, niet vele rijken. Zij komen er allen door den nood gedreven om hier brood te zoeken. Wel wordt goed verdiend, maar het leven voor iemand met een huisgezin is ontzettend zwaar. De »Steuer«plukhaart niet alleen den Duitschen »Michel«, maar ook en vooral niet minder »den Auslander«. Het jonge ongehuwde volkje, dat meer bij zou kunnen dragen, doet dat nog niet, en verwisselt meer dan eens in 't jaar van arbeid en plaats.

Door huisbezoek hebben wij getracht de Nederlanders meer tot elkander te brengen, want het is treurig om op te merken hoe zij daar vervreemd van elkander leven. Op onze onderscheidene vergaderingen is gebleken, dat zonen van hetzelfde land, langer dan 5 jaar in deselfde plaats verkeerend, elkander niet eens kenden. Verschillende oorzaken werken daartoe mede. Doch onder 's Heeren zegen is het toch mogen gelukken op alle vier plaatsen vereenigingen op te richten, waardoor zij meer tot elkaar worden gebracht. De aangesloтenen betuigen meer dan eens hierover hun blijdschap. Er kwam reeds een andere geest, een ander *geselliger* leven.

De besturen der vereenigingen stellen zich in 't vervolg ook voor, om opnieuw aangekomen Nederlanders te letten en hun met raad en voorlichting bij te staan. Indien nu maar elke kerkeraad in Nederland zoo vriendelijk wil zijn, aan de secretarissen der vereenigingen kennis te geven als er iemand uit hun gemeente naar deze plaatsen vertrekt. Dezulken worden dan steeds opgezocht en zullen steeds broederlijke liefde ontmoeten.

De vereenigingen zijn:

10. te Essen, 117 leden, mannen en vrouwen; secretaris: R. Boomsma, Silberstrasse 10, voorzitter: Anne Fortuin, Buschstrasse 38.

20. te Bochum, 50 leden, mannen en vrouwen; secretaris: Johannis Eshuis, Kurfurstenstrasse 3. (Eckel), voorzitter: Wieger de Hoop, Biemkerstrasse 46.

30. te Wattenscheid, 47 leden, mannen en vrouwen; secretaris: Cornelis van de Beek, Sommerdelle 43, voorzitter: Lehrer Haijer, Hochstrasse.

40. te Herne 32 leden, mannen en vrouwen; secretaris: A. Wiegers, Montcenisstrasse 111, voorzitter: A. Gellenthin Bochumerstrasse 69

Bij het oprichten van elke vereeniging ging eene bijbellezing vooraf en werd doel en grondslag uiteengezet.

En hiermede, broeders, meen ik u een kort verslag van mijn arbeid, in uwe opdracht vervuld, te mogen aanbieden.

U in het verder regelen en behartigen der zedelijke en geestelijke belangen onzer Nederlandsche stamgenooten in de Rijnprovincie en Westfalen de leiding des Heiligen Geestes toebiddende, heb ik de eer te zijn, onder dankzegging voor het in mij gestelde vertrouwen voor deze gewichtigen arbeid

Uw medebroeder in Christo,
Ds. G. P. OBERMAN.

LUNTEREN, 5 April 1909.

Wij meenen uit dit rapport te mogen opmaken — wat ook op andere wijze duidelijk ons is gebleken — dat hr. ds. Obermann met grooten ijver heeft gearbeid niet alleen, maar dat zijn taktvol optreden ginds ten zeerste is gewaardeerd, — dat met kracht dit werk dient voortgezet; — en dat de hulpe der kerken in ons Vaderland nog niet kan worden gemist.

Wij twijfelen niet, of kerken die dusver niet steunden, zullen na lezing van dit verslag besluiten steun te gaan bieden; — en kerken, die ophielden geld te zenden, zullen weer overtuigd worden dat een terugtrekken van de hand nog niet gewenscht is.

Gaarne zouden deputaten broeder ds. Obermann nog een maand derwaarts zenden, om dan te beoordeelen of de uitzending van een predikant door een der kerken in de classis Arnhem noodzakelijk en mogelijk is. Particulieren willen zeker wel meer dan tot dusver, een handje helpen.

Wij vertrouwen, dat de kerkelijke bladen, welke dit verslag willen opnemen, gaarne hun krachtigen steun zullen aanwenden en de aandacht der lezers op dezen arbeid willen vestigen, en tot mededeelzaamheid opwekken.

De deputaten ad hoc der classis Arnhem,
Ds. C. L. F. VAN SCHELVEN,
Voorzitter penningm.
Ds. W. B. RENKEMA, Secretaris.
Ds. H. HOEKSTRA.

Wageningen, Renkum, Arnhem, April 1909.

Veel tot aanbeveling van dezen arbeid te zeggen, dunkt ons overbodig te zijn.

Onze Gereformeerde landslieden, die noodgedwongen in Duitschland naar een beter betalenden werkkring zoeken, mogen geestelijk niet aan hun lot worden overgelaten.

In het land der vreemdelingsschappen hebben ze dubbel behoefte aan een woord van geestelijke opwekking en vertroosting.

Het moet daarom wel zeer gewaardeerd, dat de classis Arnhem deze taak op zich nam en dusver op zoo uitnemende wijze vervulde.

Maar steun van de andere Kerken is daarbij niet alleen gewenscht, maar zedelijk verplicht.

Mogen de Kerken ook in de andere classes en provinciën haar roeping gevoelen en door finantieele hulp den arbeid der Arnhemsche broederen gemakkelijker maken.

Voor Kootwijks Scholen.

Het bestuur neemt de vrijheid de vrienden van het Christelijk onderwijs op de behoefte, die onze scholen aan steun hebben, te wijzen. Vooral in dezen tijd zijn de zorgen zwaar en groot.

De school *te Kootwijkerbroek* telt nu reeds 184 *leerlingen*, zoodat met den bouw van een vierde lokaal niet langer kan gewacht.

Aan onze beide scholen zijn, behalve de beide hoofdonderwijzers, verbonden *een onderwijzer en drie onderwijzeressen*. Steeds moet voor de salarissen geld geleend en dus is steun zeer gewenscht.

Namens het Bestuur:
Ds. J. H. HOUTZAGERS, *Voorz.*
D. HULLEMAN, *Secretaris.*

Leestafel.

1. JOH. QUANDT, Pastor in BREMEN, *Herr Gott, Dich loben wir!* — Gustav Schloessmann's Verlagsbuchhandlung (Gustav Fick) Hamburg 1908.

De Duitsche predikant JOH. QUANDT, vroeger werkzaam in DEN HAAG, thans, als opvolger van OTTO FUNCKE, in BREMEN, biedt ons hier een „Andachtsbuch". Hiertoe opgewekt door zijn, inmiddels overledene, vrouw, opende hij in den zomer van 1907 in het Bremer Kerkblad een reeks artikelen over oude Duitsche kerkliederen. Zooals het dan pleegt te gaan met dergelijke artikelen in de kerkelijke pers, werd ook door de lezers van het Bremer Kerkblad een afzonderlijke uitgave dezer artikelen begeerd, en de schrijver heeft toen aan dat verlangen voldaan.

Ten getale van 52, geordend naar het in Duitschland vrij streng vastgehouden kerkelijk jaar, zijn QUANDT's artikelen nu in een, uit het oogpunt van boekdrukkunst keurig uitgevoerd, bundeltje saamgevat.

Het zijn stichtelijke overdenkingen naar aanleiding van 52 geestelijke liederen. Als het ware variaties op bekende melodieen. De opschriften dezer liederen toch vormen bij iedere meditatie het „Leitmotiv", terwijl bovendien, tot beter verstand van het lied zelf, een en ander omtrent zijn dichter wordt medegedeeld. Zoo b.v. bij het ook ten onzent bekende: *Ach bleib mit deinem Gnade!* een en ander omtrent JOSUA STEGMANN, den tijdgenoot van PAUL GERHARDT, en KONING GUSTAAF ADOLF.

Ik kan dit boekje aan wie Duitsch lezen, hartelijk aanbevelen.

En dat niet alleen wijl het de kennis verrijkt van Duitschland's geestelijken liederenschat, maar ook en vooral omdat de inhoud positief christelijk en in den waren zin „stichtelijk," dat is, „opbouwend" is. Ik ben het goed eens met DR. SCHNELLER uit Keulen, die er over schrijvend, zegt: „wie in den morgen een van deze korte overdenkingen, waarin de lof van Gods Genade in Jezus Christus ook voor zware tijden doorklinkt, gelezen en gehoord heeft, hem klinkt zulk een lied zeker heel den dag nog in zijn ziel na." Waar dan nog bij komt, dat even als de opset dezer overdenkingen van zekere oorspronkelijkheid getuigt, haar inhoud niet alleen vele goede, maar ook enkele nieuwe gedachten brengt.

En ook dat nieuwe is dan goed.

2. MR. G. T. J. DE JONGH. Rechter te Amsterdam. *Bewijs van goed zedelijk gedrag.*

Met dit boekje dat, als een incunabel, zonder naam van den drukker en zonder jaartal verscheen, kom ik uit de stichtelijke literatuur tot wat ik zou willen noemen die over strafrecht en sociale ethiek. Het is toch een praeadvies uitgebracht aan het Nederlandsch Genootschap tot zedelijke verbetering der gevangenen. In een, ten vorigen jare gehouden, vergadering van dat Genootschap is gewezen op de moeilijkheden, waarmede de ontslagen gevangene heeft te worstelen om weder een eerlijk stuk brood te verdienen, en hoe zelfs de Overheid, door haar afgifte van het „bewijs van goed en zedelijk gedrag", er toe meewerkt hem dien strijd moeilijk te maken.

Hoe de gevangene tegen dien strijd opziet, blijkt uit de mededeeling van den eelbezoeker, dat hij van hem vernemt:

„Mijn toestand is overigens nog al dragelijk, doch ik denk steeds aan den dag, dat ik dit huis zal verlaten, *want dan begint pas mijn eigenlijke straf.* Dan zal ik geen werk kunnen krijgen. Dan zullen mijn kinderen niet te eten hebben en tot aan mijn dood zal ik geschandvlekt zijn in de oogen van den werkgever." (p. 8.)

Overtuigd, en naar het ook mij voorkomt terecht, dat hier „iets gezegd wordt, hetwelk niet in harmonie kan zijn met humaniteit en Christelijke liefde, dat hier iets detoneert tegen de beginselen van recht en billijkheid", besloot het Genootschap de zaak van het door de Overheid afgegeven „Bewijs" aan een nadere bespreking te onderwerpen, doch vooraf aan MR. DE JONGH een praeadvies te vragen.

In dit praeadvies wordt de zaak, gelijk te verwachten was, op wetenschappelijke maar toch populaire wijze in een achttal hoofdstukken behandeld.

In het slothoofdstuk vat MR. DE JONGH zijn gedachten in eenige stellingen aldus saam. De methode, welke tegenwoordig bij de afgifte der bewijzen van goed zedelijk gedrag gevolgd wordt, is verouderd. Algeheele afschaffing van deze bewijzen is niet gewenscht. Met het oog op de belangen van het verkeer, zoomede ter bevordering van de zedelijke kracht van den ex-misdadiger, is het gewenscht deze zaak van Overheidswege aantepakken en te regelen, door afgifte van een speciaal extract uit het strafregister voor civielrechtelijke en sociale doeleinden. Op dit extract moeten dan *niet* voorkomen vonnissen van geringe beteekenis, die bij beoordeeling van 's mans moraliteit van geen invloed kunnen zijn; vonnissen, welke gevolgd zijn door een langdurig tijdperk, waarin geen nieuwe veroordeeling voorviel; en evenmin vonnissen waaromtrent het bevoegd gezag heeft geoordeeld, dat zij te niet gedaan zijn door een notoir goed levensgedrag. Eindelijk, dat dit bevoegd gezag moet worden uitgeoefend door speciaal daarvoor aangestelde Raden (waarin ook leeken zitting nemen), onder goedkeuring van de rechterlijke macht; en, dat dit alles bij een afzonderlijk wetje moet geregeld.

Het Genootschap bovengenoemd heeft goed gedaan, dit praeadvies van Rechter DE JONGH ook in breeden kring te verspreiden.

Zoo is er kans, dat ten opzichte van deze zaak ook onder het groote publiek een opinie gecreeerd wordt.

3. C. BROUWER PZ. *Johannes Calvijn.* Mannen en Vrouwen van Beteekenis. No. 2. Rotterdam. J. M. Bredée.

Wie onder ons schrijft nu eens een dergelijk boekje in het Hollandsch tegen 10 Juli?

Maar dan met onverholen instemming ook met CALVIJN's leer van de Voorbeschikking, want in die leer zit de kracht van het Calvinisme.

Dus schreef ik in de Leestafel van 18 April naar aanleiding van OSHINGER's *Johannes Calvin*, en de heer C. BROUWER PZ. van OUDERKERK A/D IJSSEL, die daar geen gras over liet groeien, zond mij zijn geschriftje over CALVIJN. Het is No. 2 — No. 1 gaat over MAARTEN LUTHER — van die serie: *Mannen en Vrouwen van beteekenis* welke de heer BREDÉE te ROTTERDAM sedert 1902 uitgeeft. Een serie boekjes waarin naar des uitgevers bedoeling het leven en de arbeid van groote mannen en vrouwen uit het verleden „historisch trouw, beknopt-volledig, interessant-levendig" moet worden voorgesteld. Een serie, bestemd voor de hoogste klassen der Zondagschool en der lagere Christelijke school.

Het wil mij voorkomen, dat de ijverige Rotterdamsche uitgever, door aan den heer BROUWER de bearbeiding van het Calvijn-boekje optedragen, daar zijn doel mee heeft bereikt.

Wat den inhoud betreft, kan dit werkje de vergelijking met OSHINGER's *Calvin* dan ook doorstaan en in uitdrukkingen als op p. 15: „De souvereiniteit Gods, d. i. de vrijmacht des Heeren, werd de grondtoon van zijn (CALVIJN's) zieleleven, de basis van zijn wetenschappelijken arbeid" — komt onverholen instemming met de grondgedachte van het Calvinisme uit.

Wat er ook in uitkomt is enthusiasme voor den arbeid van DR. KUYPER. Maar hoe sympathiek dit enthusiasme mij ook is, toch schrik, dat tegen den slotzin: „de zetel van het Calvinisme is verplaatst van Kaununikstraat te Genève naar de Prins Hendrikkade te Amsterdam" — een zin, ontleend aan wat de schrijver eens hoorde van een predikant, die Genève bezocht had, — ook DR. KUYPER zelf nog een andere bedenking zal hebben dan die, dat hij nu niet meer woont op de Prins Hendrikkade te Amsterdam.

Zoolang er niets beters verschijnt, kan ik dit boekje, als feestgave op 10 Juli aan de kinderen van onze Zondagscholen en lagere scholen, wel aanbevelen.

Het ziet er prettig uit en het kost maar twee dubbeltjes.

Officieele Berichten.

Classe Woerden.

De Kerken in de classe Woerden, welke een jaarlijksche bijdrage geven voor den arbeid in Rijnpruissen, worden beleefd verzocht hunne bijdrage voor dit jaar de afgevaardigden te willen medegeven naar de aanstaande classicale vergadering.

Kerken die nog niet voor dezen arbeid bijdragen, wordt dit werk ten zeerste aanbevolen.

Deputaat der classe Woerden voor den arbeid in Rijnpruissen is: Joh. van Vliet Wz.

Particuliere Synode van Zeeland.

De vergadering der Particuliere Synode van de Geref. Kerken in Zeeland zal D.V. gehouden worden te Goes op Dinsdag 8 Juni a.s. Punten voor het agendum en opgave van de namen der afgevaardigden gelieve men in te zenden vóór 18 Mei aan den eerstondergeteekende.

Namens de Geref. Kerk te Goes:
Ds. R. J. v. D. VEEN, *praeses.*
C. ORANJE LZ., *scriba.*

Part. Synode van N.-Brab. en Limburg.

De Particuliere Synode van N. Braband en Limburg zal D.V. 9 Juni a.s. te Almkerk worden gehouden.

Opgave van punten voor het agendum en namen van Deputaten en hunne adressen vóór 18 Mei te zenden aan den eerst ondergeteekende.

Namens den raad van de
roepende Kerk Almkerk:
W. BOECH, *praeses.*
P. H. ROMBOUT, *scriba.*

Almkerk, 26 April 1909.

AXEL. Zondag 25 April nam onze geliefde leeraar, Ds. R. v. d. Kamp, afscheid van zijne gemeente, naar aanleiding van vers 8 en 9 uit den zen Algemeenen Zendbrief van den Apostel Johannes.

De opgekomene schare, zoo van hier als van elders, was getuige, dat leeraar en gemeente zeer nauw aan elkander verbonden waren en het scheiden smartelijk viel.

Namens den Kerkeraad en gemeente dankte broeder Harink den scheidenden leeraar voor al den arbeid hier tien jaren lang verricht, wenschte hem toe des Heeren zegen in zijne nieuwe gemeente, en verzocht, Z.Erw. toe te zingen Psalm 121 : 4.

Na afloop der godsdienstoefening was de belangstelling zeer groot om den scheidenden leeraar nog eenmaal de hand te drukken.

De wensch en bede is, dat hij in Sliedrecht dezelfde liefde en achting moge genieten als in Axel.

Tevens, dat God de Heere de ledige plaats spoedig moge vervullen, door den beroepen leeraar, Ds. Schouten, van Balnes, vrijmoedigheid te geven, de roeping op te volgen.

Namens den Kerkeraad der
Geref. Kerk van Axel B:
A. DE RUITER, *scriba.*

Agendum voor de vergadering van de Geref. Kerken in de classis Gouda, te houden D. V. op Dinsdag 4 Mei 1909, aanvang voor middag 9 uur, in de de Noorderkerk aan de Turfmarkt te Gouda.

1. Opening namens de roepende Kerk.
2. Onderzoek der credentialen.
3. Aanwijzing van het moderamen. (Praeses Ds. A. van Dijk).
4. Lezing en vaststelling der notulen.
5. Ingekomen stukken.
6. Behandeling van instructiën en voorstellen. I. Approbatie van het beroep van Ds. J. L. Jaspers naar de kerk van Lekkerkerk. II Voorstel van Gouda: „De classe besluite, om op den Zondag volgende op den dag van de herdenking van den geboortedag van Calvijn, in alle Kerken in den morgendienst een bidstond te houden, en om hieraan een zoo algemeen mogelijk karakter te geven door dit voorstel door te zenden naar de Particuliere Synode. Mocht echter de classe 's Gravenhage met een voorstel in deze komen, dan vervalt het voorstel van de Kerk van Gouda". III. Voorstel van Waddingsveen: „De classe overwege de mogelijkheid, om te komen tot de stichting van een fonds of de oprichting aan een bank waar voor kerkbouw of anderszins voor de kerken kapitaal kan verkregen worden".
7. Benoeming van vier kerkvisitatoren met twee secundi.
8. Afvaardiging naar de Part. Synode.
9. Finantiëele zaken. Inning van de collecten voor de Theol. Fac. der V. U. en voor de kas voor hulpbehoevende Kerken.
10. Rekening en verantwoording van deputaten voor de hulpbehoevende Kerken.
11. Indiening der aanvragen om bijdragen uit de kas van hulpbehoevende Kerken.
12. Verslag van deputaten voor de emeritus kas. (Zie art. 8 der Classicale Regeling)
13. Regeling der vacature beurten.
14. Rapport van deputaten voor de Zending.
15. Rondvraag naar art. 41 K. O.
16. Aanwijzing van de roepende Kerk voor de volgende vergadering.
17. Toepassing (zoo noodig) van art. 43 K. O.
18. Lezing der korte notulen.
19. Sluiting der vergadering.

Namens den Raad der roepende Kerk
van Schoonhoven B.:
J. J. STEINHART, *praeses.*
H. HOOIJKAAS, *scriba.*

Men verzoekt ons mede te deelen, dat het adres van den Kerkeraad te Maartensdijk voortaan is bij B. J. Gebhard, aldaar.

Buitenland

N.-Amerika. De *Times* over den toestand der Chr. kerken in Amerika. San-Francisco.

In de *Times*, het voornaamste dagblad van Engeland, vond men dezer dagen een belangrijk artikel over den toestand der Christelijke kerken in de nieuwe wereld. Schoon de kerken aldaar met veel tegenstand hebben te worstelen, daar wellicht nergens ter wereld met zooveel hartstocht gejaagd wordt naar geld, en de politieke corruptie en demoralisatie daar grooter schijnt dan elders, toch moet geconstateerd, dat in de laatste 18 jaar het aantal leden der verschillende kerkelijke lichamen van ruim 30 millioen op ruim 34 millioen gekomen is. Meer dan 60 percent vermeerdering dus, terwijl de bevolking niet in die mate toenam. Het aantal leden der Roomsche kerk is in 18 jaar verdubbeld; hetgeen is toe te schrijven aan het feit dat de meeste landverhuizers uit Roomsche landen afkomstig zijn. De leden der Protestantsche kerken namen 51 percent toe. De Unitarische gemeenschappen nemen gaandeweg in ledental af. Dit zal wel zoo zijn. Doch wij meenen, dat Unitarische denkbeelden in vele kerken veldwinnen. Op den duur moet dit ontbindend en verwoestend werken.

Treurig is de teekening, die de Baptistische predikant Dr. Burlingame van den toestand van San Francisco geeft. Van oudsher is deze stad een tehuis geweest voor spelers, hoeren, libertijnen en dronkaards. De aardbeving deed vele kerkgebouwen verdwijnen. Zestig jaar lang vond men er op honderd inwoners een gelegenheid tot gebruik van sterken drank. Er is geen Zondagswet. Het tooneel vooral werkt demoraliseerend op de bevolking. De Protestantsche kerken namen in de 18 jaar die aan de jongste katastrophe voorafgingen, niet toe. Op de 500.000 niet-Roomsche inwoners, zijn slechts 16,000 leden eener Protestantsche kerk. De Roomsche bevolking telt er 200,000 zielen. Toch zijn er teekenen die betere dingen voorspellen. De Protestantsche kerken bloeien op, al lijden zij doordat velen den band met hunne kerk verbreken. Zij werken saam, en als vrucht daarvan werd verkregen dat de herbergen in een der voorsteden, Berkeley, verdwenen. Uit de genabuurde streken Oakland en Alemada wordt in San Francisco ijverig geevangeliseerd.

Gemengd Nieuws.

Opwekking in China en Korea. Dr. Walter Philipps, een zeer bekend predikant der Presbyteriaansche kerk, schrijft omtrent eene groote opwekking die in Mantsjoerije, vooral in de steden Liaoyang, Moekden, Newchwang, Kwangning, Chinchow en andere plaatsen van China, plaats had: »Het is zeker de grootste geestelijke beweging waarvan ooit in de zending van China melding gemaakt is. De opwekking is gekomen, en de mannen en vrouwen die dagen lang in de verslagenheid huns geestes lagen, hebben een kennis van hunne ellende gekregen, die door niets kan weggenomen worden. De kerken in Mantsjoerije hebben weder een geweten. Reeds lang bestond de gewoonte, om bij het begin van het Chineesche nieuwe jaar afzonderlijke vergaderingen te houden tot bevordering en tot diepere inleiding in de dingen van het geestelijke leven. Voor het leiden van deze vergaderingen, die in Moekden en Liaoyang plaats zouden hebben, werd de evangelist Goforth van de Canada missie te Honan afgevaardigd. Ter zelfder tijd werden twee evangelisten naar Korea gezonden, om aldaar op de hoogte te komen van de opwekkingsvergaderingen, van welke wij in Mantsjoerije gehoord hadden; de meesten onzer haalden de schouders op over deze beweging, met het oog op het onbetrouwbaar karakter der Koreanen. Maar de deputatie kwam terug met vernieuwde kracht en energie. De gewone vergaderingen werden gehouden, en tot verbazing van de menschen brak men uit in belijdenis van zonden, gebeden, tranen en geween, die in Korea de aandacht der christelijke wereld getrokken had. Ook de evangelist Goforth was in Korea geweest en dus kwam in zekeren zin de opwekking uit het verachte land Korea tot ons over.«

De hertogin Wera van Württemberg heeft in de slotkerk te Stuttgart belijdenis des geloofs afgelegd en daarmede openlijk betuigd dat zij tot de Evangelische kerk was overgegaan. Deze vorstin werd in 1854 als Russische grootvorstin geboren. In 1874 trouwde zij met Hertog Eugenius, die na een huwelijk van drie jaar stierf. Zij is eene edele, christelijke vrouw, die in Stuttgart veel goed doet en nog onlangs moedig positie nam tegen het onbeschaamde drijven van zden bond tot bescherming der moeders«, die in den grond der zaak alleen er voor opkomt, dat ongehuwde moeders dezelfde eer zullen ontvangen als gehuwde. In de drie jaren van haar huwelijksleven had zij haren man drie kinderen, waaronder tweelingen, geschonken, twee prinsessen en een prins. De jeugdige prins volgde zijn vader weldra in het graf, en de twee prinsessen zijn door de Salische wet van de erfopvolging uitgesloten. Reeds lang had de vorstin veel sympathie voor de Evangelische kerk en haren arbeid betoond, zoodat haar overgang uit overtuiging en niet om politieke oogmerken geschied is.

In de Congregationalistische Circus-streetkerk te Nottingham werden op Paasch-Zondag eier-diensten gehouden. De leden en de vrienden der gemeente hadden ongeveer 6000 eieren bijeengebracht, die op een aardige manier voor het spreekgestoelte waren uitgestald. In de laatste negen jaar bracht die gemeente 44.000 eieren saam, die aan de hospitalen, armenhuizen en aan arme zieken en oude menschen geschonken werden. Op elk ei is een woord van bemoediging en liefde geschreven. Dit is een uitnemend werk Maar waartoe dient het uitstallen van die duizenden eieren vóór den predikstoel?

WINCKEL.

Voor Kinderen.

EEN TWEEDE DE RUYTER

III.

ER UIT.

Dat de baas niet vriendelijk keek, toen zijn knechtje eerst na ettelijke uren weer terug kwam, is licht te vatten. Er volgde wat men gewoon is „een standje" te noemen. Viel er weer zoo iets voor, dan, zei baas Olof, zou hij er met Peters ouders over spreken. Voorzeist echter mocht de jongen geen boodschappen meer doen.

Of hem dit laatste bijster leek betwijfel ik. Tot stilzitten op de snijderstafel deugde hij niet, en of hij het vak goed leerde, kon hem al bitter weinig schelen. Hij zou, dat stond bij hem vast, toch geen kleermaker worden!

Voor het oogenblik echter, besloot hij, zich in zijn lot te schikken, al was het maar om vader en moeder geen verdriet te doen — iets waar hij in den grond zijns harten altijd spijt van had. En misschien zou het nog een heelen tijd goed zijn gegaan, indien Peter maar alleen met den baas had te doen gehad.

Doch hij had vrienden, gelijk we al zagen, en die ontmoette hij meest als hij naar huis ging of in zijn vrije uren. Dan werd hij met zijn handwerk geplaagd, en hem beduid dat hij veel te flink was om zoo'n beroep te hebben. Telkens moest hij dit weer hooren, en dat maakte hem niet beter. Begon hem echter het plagen te vervelen, dan placht hij daar een eind aan te maken, niet door wat tegen te zeggen, maar door den plager bij den kraag te grijpen en hem eens flink te kloppen. Daaruit ontstond dan een gevecht — want de jongens van Drontheim heten zich zoo maar niet slaan — waarin Peter Wessel meestal overwon. Voor zijn stevige vuisten had dan ook elk zekeren eerbied.

Na een paar weken meende baas Olof, dat hij nu wel eens wagen kon, zijn leerjongen weer uit te zenden, om 't een en ander te bezorgen. Wessel was recht in zijn schik en beloofde zelfs zoo gauw mogelijk te zullen terugkomen, want het was een drukke tijd. Toen hij echter eenmaal op straat was, vergat